

GLAS AKADEMSKI

LETO III. ŠTEV. 14.

LJUBLJANA, 26. APRILA 1935.

UNIVERZITETNE BIBLIOTEKE ŠE NE BOMO ZIDALI.

Kakor je Akademski glas že poročal, je stavil odbor Akademске akcije za izpopolnitev univerze rektoratu predlog, da prične takoj z zidavo univerzitetne knjižnice z denarjem, ki je že na razpolago. Ta predlog je Akademska akcija utemeljevala s tehtnimi razlogi; glavni je bil, da se morajo gradbena dela pričeti takoj, če hočemo letos sploh še začeti z zidavo. Kajti čakanje do jeseni, ko bi prišlo z rednim državnim proračunom toliko časa čakanih 7.500.000 Din v Ljubljano, bi pomenilo, da bi pričeli zidati takole okoli aprila 1936, ker se na jesen tako velike zgradbe ne more šele začeti zidati. Odveč bi bilo naštevati vso škodo, ki bi bila s tem povzročena knjižnemu zakladu državne študijske biblioteke, odveč tudi naštevanje težav akademikov samih, ki po 16 letnem obstoju univerze v Ljubljani nimajo niti študijskih knjig niti študijskih prostorov na razpolago. Že samo dejstvo, da so akademiki ljubljanske univerze sami pričeli z akcijo za univerzitetno knjižnico, priča dovolj jasno o nezdržnih razmerah, v katerih živi univerza v Ljubljani. Saj je menda to edini primer na vsem svetu, da so prisiljeni študenti opustiti ali zamenjati svoj študij, da pričnejo z borbo za svoje znanstvene institute. Delo in naloga, ki je vse prej, kot pa delo in naloga študenta. Zato bi bil začetek gradbenih del, četudi le z denarjem, ki so ga študentje deloma sami nabrali, veliko moralno zadoščenje vsega ljubljanskega dijaštva, ki je vložilo tekom dveh let borbe za univerzitetno knjižnico v Ljubljani prav v to borbo nemalo svojega dela in svojega dragocenega časa.

V petek 5. aprila je imel univerzitetni senat odločiti o predlogu Akademске akcije. Kakor znano, ni prišlo na tej seji še do končnega sklepa, senat se je hotel še natančno poučiti kako je z denarjem banovine in z denarjem Društva za nabiranje narodnega univerzitetnega zaklada...

Odbor Društva za nabiranje narodnega univerzitetnega zaklada je imel nato 16. aprila sejo, na kateri je ponovil svoj lanski sklep, da dá svoj denar, v znesku 300.000 Din, univerzi slejkoprej na razpolago. Sklep, katerega so ljubljanski akademiki, vajeni v tej trpki borbi za biblioteko težkih razočaranj, z zadovoljstvom pozdravili.

Nepričakovana težava pa je nastala na banovini, težava, ki je pokopala naše načrte za začetek zidanja v tej pomladi, in s tem tudi upanje, da bi lahko že letos zidali knjižnico. Kakor znano, je g. dr. Marušič obljubil lani kot ban Dravske banovine za univerzitetno biblioteko. Ta denar bi izplačevala banovina deset let, vsako leto po 200.000, ki bi se stekali v poseben fond. Upravljal naj bi ta fond odbor, sestojec iz rektorja univerze, uradnika banovine in enega sluhatelja ljubljanske univerze. Akademski glas je obširno opisal težave, ki so nastale okoli ustanovitve tega fonda: v zadnjem momentu je morala banovina sama sestaviti pravila tega fonda in jih poslati v Beograd v potrditev. Ko je po precejšnjih težavah prišla iz Beograda ugodna rešitev, je banovina takoj izplačala v ta fond prvih 200.000 Din iz lanskega banovinskega proračuna. Po prvem maju, z nastopom novega banovinskega proračuna pa se jim bo pridružilo letošnjih 200.000.

Pravila, ki jih je sestavila banovina, pa določajo drugačen upravni odbor, kakor ga je zamislil g. dr. Marušič. Mesto treh ljudi sestavlja sedaj upravo poleg gospoda rektorja in akademika še ves banovinski ožji šolski odbor in načelnik gradbenega oddelka banske uprave. Predsednik tega šolskega odbora je predsednik uprave našega fonda, sedaj pomočnik bana dr. Pirkmajer, podpredsednik in namestnik pa g. Breznik, šef prosvetnega oddelka na banovini. Vsega skupaj 8 članov uprave.

NOVI NASTOPI AKADEMSKEGA PEVSKEGA ZBORA.

Do obeh velikih ljubljanskih koncertih, je pel Akademski zbor še v Št. Vidu nad Ljubljano, kjer je okoliško ljudstvo sprejelo slovensko pesem s prav takim veseljem kot Ljubljana, dne 2. maja pa bo pel v Mariboru. Nato pa gre pot Akademskega zbora izven slovenskih mej. Dne 15. maja nastopi v Beogradu v veliki Kolarčevi dvorani. Izgleda, da bo večer dogodek tudi za Beograd; »Politika« je prinesla dne 23. aprila o zboru daljši članek, ki je najboljši, kar jih je bilo doslej o njem napisanih in predstavlja Srbom Franceta Marolta in njegove sodelavce kot stvarilce originalne narodne glasbe na podlagi nepotvorjene tradicije.

Ostane nam le še pot, da dobimo čimprej denar od države. Z ozirom na to, da je dobila beograjska univerza dovoljenje za posojilo v znesku 12.000.000 Din za novo palačo pravne fakultete izven proračuna, smemo pričakovati, da se bo postopalo ravno tako z univerzitetno biblioteko v Ljubljani, ki stane državo samo 7.500.000 Din. Res, da se je beograjska univerza zadolžila na svoja bogata posestva, kar se ljubljanska ne more, vendar pa se je le vlada obvezala, da bo odplačevala država ta dolg v svojih prihodnjih proračunih. Prav nič nimamo proti velikim gradnjam beograjske univerze, vendar pa pričakujemo akademiki ljubljanske univerze, da bo prosvetni minister upošteval tudi potrebe univerze v Ljubljani.

TOVARIŠI!

Širite naš list tudi izven akademskih krogov.

NEPOTVORJENA PODOBA ILIRIZMA IN NJEGOVIH NOSILCEV.

Poslanica tovarišem na srednjih šolah.

1. Vznik in karakteristika ilirskega pokreta.

Res je našel 18 letni Gaj že 1827. leta, ko prišel študirat v Gradec, tam skupino hrvatskih in slovenskih študentov, med njimi tudi Vraza in Murka, s katerimi se je mogel dobro porazgovoriti o sodobnih tokovih nekaterih evropskih miselnih struj, ob katerih so se mogle spričo izsledov kulturnega dviga tudi njihovih malih narodov na jugovzhodu Evrope opajati njihove misli z velikimi načrti, res so že tam osnovali svoj »ilirski klub«, katerega so kasneje imenovali tudi »srbsko vlado« in sebe ministre, toda ilirski pokret se je mogel razmahniti šele kasneje, ko so se mladi hrvatski intelektualci vrnili v domovino

in se tam vključili v konkretno borbo Hrvatov zoper poskuse madjarske nadvlade. Borbe ni pričel ilirski pokret. Kajti, ko so se vrnili, je bila že dolgo v teku, posamezni prosvetljenci pa so se začeli oprijemati že tudi orožja, ki se je izkazalo za najmočnejše: hrvatskega jezika. Od 1102. je imel hrvatski narod skupno državo z Ogrsko. Toda v tej zvezi so Madjari vse bolj in bolj stiskali Hrvate in jim skušali odvzeti avtonomne pravice. Ko so izbrali Madjari in Hrvati Habsburžane za svoje vladarje (1526, oz. 1527), so se morali podrediti splošnim interesom nem. cesarstva. Nemški vladarji so izkoriščali nevarnost pred Turki, v kateri sta bili obe deželi in polagoma jemali njih posebne pravice. Hkrati s centralizacijo je pričela germanizacija. Nemščina je prodrla najprej v poveljevanje v vojski, nato v oblasti. Tako na Ogrskem kot na Hrvatskem sta govorila plemstvo in visoki kler latinski, kar ju je medsebojno zblíževalo, toda odmikalo od obeh ljudstev z madjarskim in hrvatskim narodnim jezikom. Ko pa so začeli rabiti Madjari v odporu proti Dunaju svoj narodni jezik, je nastal za Hrvate težak položaj. Morali so zagovarjati za parlament in saborske zapisnike latinščino proti madjarščini, ker je ta grozila kot službeni jezik tudi njihovim šolam in uradom.

V predilirski dobi 1790—1830 se je ta borba posebno zaostila. Hrvati so neprestano brezuspešno zahtevali od dunajskega dvora zedinjenja vseh hrvatskih zemelj, čemur dvor ni hotel ustreči, ker je imel raje več malih raztrganih administrativnih edinic, kot so bile Hrvatska, Slavonija in Dalmacija, kot pa močno, enotno politično telo. Medtem so Madjari uvedli svoj jezik v šole in urade, začela je rasti njih narodna literatura, madjarščina je prodrla v vse javno in privatno življenje Ogrske. Njih pritisk na Hrvatsko je s tem postajal vse večji. Nasprotno pa je bila hrvatska zahteva po ohranitvi latinščine že anahronistična in reakcionarna. Posamezniki so se res pričeli zavzemati za preporod hrvatskega jezika, toda njihovi glasovi so naleteli spričo narodu odtujenega plemstva na gluha ušesa. Za Hrvatsko je bil to težek čas. Agresivni, številčno znatno močnejši politični nasprotnik, lastna zagrenjenost in obup.

V take razmere je vstopala okoli l. 1830 generacija, ki je bila rojena po 1800. Njen najvidnejši predstavnik je bil Gaj.

Z zunaj prevzeto ideologijo se je lotila dela na domačih tleh in se oprijela prve konkretne naloge: ustvaritve enotnega hrv. knjižnega jezika. V vseh treh kraljevinah, Hrvatski, Slavoniji in Dalmaciji, naj bi se za knjižni jezik opustili domači dialekti in sprejel štokavski. Gaj je hotel s svojim delom rešiti svoj narod madjarizacije, vzbuditi nacionalno zavest in negovanje narodnega jezika kot glavne oznake nacionalnosti, in na temelju nacionalne države zahtevati politično individualnost Hrvatske. Da bi uvrstil svoje misli, je proglasil hrvatsko akcijo v skladu z ideologijami dobe za del obče vseslovanske akcije, zmago vsega slovanstva pa za zmago človečnosti, vlade ljubezni in trajnega miru med narodi.

Romantične ideje so bile vseskozi globoko občutene.

Toda v konkretnem boju, v katerem so hoteli Madjari amputirati Hrvatsko in uvesti tudi v njene šole in urade madjarščino, sta stala nasproti trem in pol milijonom Madjarov — le dva

milijona Hrvatov, kolikor jih je bilo pod bansko oblastjo. Z razširitvijo hrvatskega programa v ilirski program pa bi stalo nasproti Madjarom nenkrat dvanajst milijonov Ilircev, to je združenih Hrvatov, Srbov in Slovencev, ki bi laže odločili to borbo na smrt med Madjari in Hrvati. Gajev program, ki je bil v začetku književen, se je že po prvih letih delovanja razvil v izrazito političen pokret. Osnovanje časopisa, zborovanja, manifestacije, propagandna potovanja in spretno zagrabljeno vprašanje odpora proti madjarskim poskusom nasilja nad hrvatskimi historičnimi pravicami, so vnesli pokret tako v najširše množice kot v hrvatsko politično zastopstvo. Ker je postal Madjarom nevaren, so mu zoperstavili organizirano stranko, »horvatsko-vugerska stranka«, ki je skušala pobijati ilirizem z enakim orožjem, s kakršnim si je sam začel utirati pot: skušala je znova uvesti stari pravopis in za hrvatski knjižni jezik kajkavščino, kateri se je Gaj odpovedal, dasi jo je sam govoril. Borbo je bilo treba sprejeti. Zato so se nacionalno orientirani Hrvati zedinili v »ilirsko stranko« in prešli od književnega in propagandnega dela v politično borbo. Pokret se je s tem še bolj razširil, rasli pa so tudi očitki nasprotnikov. Gaj je bil sumničen veleizdajec, češ da hoče osnovati »Veliko Ilirijo« s samostojno Hrvatsko, kateri bi bile priključene tudi slovenske pokrajine, ki bi jih odtrgal od Avstrije. Ker se je zdel zaradi svojega panslavizma in panrusizma tudi Dunaju ilirski pokret nevaren, je izšla 11. januarja 1843 kraljeva naredba, s katero je bilo prepovedano rabiti izraze ilirski, ilirizem in Ilirija.

S tem je bil zadan smrtni udarec ilirizmu, ni pa moglo biti ustavljeno preporodno gibanje na Hrvatskem.

Najhujše je bil zadet Gaj sam, ker so mu tudi njegovi sodelavci po zlomu ostro očitali, ker je pretvoril čisto kulturni pokret v političnega. Med najostrejšimi je bil Vraz. Gaj se je zagrenjen umaknil iz javnega življenja.

Moderna hrvatska literatura zgodovina je izrekla o ilirskem pokretu sledečo sodbo:

»Ilirski pokret je izvršil svojo zgodovinsko vlogo: preporočil je hrvatski narod in ga usposobil za borbo za obstanek. Uredil se je pravopis, izgradil jezik, razvila književnost, organizirala politična borba — stvoril se je narodni ponos, samozavest — ali, kot se je reklo takrat: zbudila se narodnost. Naj so še tako težki dnevi čakali hrvatski narod v bodočnosti, njegova »narodnost« je bila jaka in odporna — ni mogel več propasti.

Samo eno bitno točko svojega programa ilirizem ni mogel ustvariti. Ni uspel, da bi za idejo edinstva, ali, po njihovem, »sloge« pridobil Slovence in Srbe. Tako se je z normalnim razvojem dogodkov zožil njegov akcijski radij na same Hrvate. (Ježić dr. S., Uvod u ilirski pokret i njegovo književnost, Sto godina hrvatske književnosti 1830—1930, svezak I. Ilirska antologija, str. 75; razprto tiskani mesti podčrtal avtor sam).

2. Odziv ilirskemu pokretu pri Srbih in Slovencih.

Razvojni stadij in položaj hrvatskega, srbskega in slovenskega naroda je bil v ilirski dobi popolnoma različen. Medtem ko so imeli Hrvati svoje plemstvo, ki ni čutilo dosti skupnosti s hrvatskim kmečkim staležem in so bili nosilci novega pokreta meščani, ki so pritegnili v boj zoper Madjare tudi del plemstva, Slovenci svojega plemstva sploh nismo imeli. Tako je bilo tudi razmerje Dunaja drugačno do Slovencev kot do Hrvatov. Srbi pa so imeli zopet svoje probleme. Kneževina Srbija se je počasi skušala otresti turške oblasti. Rasti njene politične moči ni bila važna le zanjo, ampak tudi za avstrijske Srbe, ker so jih vezali vera, jezik in cirilski alfabet dosti bolj kot pa politična pripadnost. Avstrijski Srbi so videli svojo bodočnost bolj v kneževini Srbiji kot pa v zvezi z avstrijskimi Slovani. V tem oziru je bil njihov politični program naprednejši, ker je računal za ceno ujedinjenja vseh Srbov, medtem ko so si ustvarjali Hrvati svoje politične načrte bodočnosti v okvirju monarhije. Zato je razumljiva precejšnja malodušnost Srbov do ilirskega pokreta. V kolikor pa so ga posamezne stranke (n. pr. madjarofilski srbska stranka) upoštevale, so si želele, da bodi skupni ilirski jezik tisti, ki je »u knjigama crkve istočne« in cirilski alfabet. Torej tedanji srbski knjižni jezik in srbski alfabet. Seveda to ni bilo ostalim sprejemljivo. Kako pa so gledali na ilirizem

v kneževini, kaže najbolje Vrazov epigram na knjaza Miloša iz 1839:

Raznost mnenja.

Miloš:

Što će nama to Ilirstvo: Mi smo srbske krvi: U knjižestvu, hodožestvu bit ćemo još prvi.

Vuk:

E da Bogme! tek nemojmo jedne štedit muke, Još jedanput počet učit, a to od a z b u k e.

Pri Slovencih je bil odziv drugačen in predvsem nevarnejši, ker je grozilo, da bo ilirizem s svojo tezo enotnega jezika za vse južne Slované žrtvoval ilirski skupnosti slovenski knjižni jezik. Naš preporod je do vznika ilirskega pokreta poglaval že lepe korenine in nam dal vrsto panog, v katerih so se udeleževali naši preporoditelji, toda ni se znal uveljaviti v širših plasteh ljudstva. Predvsem pa so bile težave z obmejnimi pisatelji, ki bi se morali knjižnega jezika, kot je vzrastel na tradiciji protestantov, šele priučiti. Zaradi teritorialne sosesčine si je ilirski pokret pridobival po Slovenskem pristašev predvsem med našimi vzhodnoštajerskimi pisatelji. Val navdušenja teh pisateljev in prosvetnih delavcev se še dolgo ni polegel, dasi so drug za drugim začeli spoznavati, da ilirščina ne bo dala koncesij njihovim jezikovnim zahtevam, s katerimi so skušali zvariti v nov umetni jezik štokavščino in svoj rojstni govor, ampak, da je ilirščina v stvari le štokavščina sama. Na drugi strani pa je postal krog pisateljev slovenskega centralnega ozemlja z Ljubljano kot središčem vse bolj strnjen in dal že lepo vrsto kvalitativnih pesniških del. Tako so tudi obmejni pisatelji vse bolj opuščali ilirsko miselnost in se posvetili podrobnemu, skupnemu delu za slovenski kulturni dvig; glavna zasluga ilirskega pokreta za Slovence je bila, da jih je vzbudil k delu. Toda ker so videli, da mora biti to delo namenjeno narodu, iz katerega so izšli, so morali iskati izraznega načina, ki je narodu razumljiv. Umetni ilirski jezik mu ni bil, tudi štokavščina ne, pač pa slovenščina. Tako je praksa sama izbrisala vse pomisleke o malostevilnosti Slovencev in o tem, ali se izplača pisati knjige za tako maloštevilni narod.

Danes, ko nas loči od ilirskega pokreta vrsta desetletij vemo, da je bila njihova odločitev pravilna.

Izmed vseh se skoro edini Stanko Vraz ni vrnil. Danes je on za nas bolj psihološki in osebni problem, kot pa narodni. Mladi čuvstveni zanešenjak se je težko srečaval s konkretnimi zahtevami, ki jih stavi življenje na slehernega člana družbe; ko je po osmih letih studija zapuščal l. 1838 brez izpitov graško univerzo, je stala pred njim velika skrb, kaj bo v življenju. Slovenske literarne razmere niso bile take, da bi mogel živeti ob svojem literarnem delu. Poleg tega pa bi mu krog okrog Čbelice še za njenega izhajanja s težavo priobčeval njegove stvari, ker je slabo obvladal knjižni jezik. Tako se mu je bilo enako lahko naučiti hrvaščine kot knjižne slovenščine. Pa tudi sam ni imel prave vere v bodočnost malega naroda. Tako se je sorazmerno lahko preselil v Zagreb in tam ostal. Hrvatom je dosti koristil, saj jim je soustvaril prvo literarno-kritično revijo »Kolo« in bil med najboljšimi pesniki ilirske dobe, za nas pa je bil s prehodom mrtev. Prešernov obračun z njim je bil trd, toda iskren in pravičen. Danes bi naša sodba omilila te ostrine, če bi se ne našli ljudje, ki nam ga stavljajo za vzor. Tako pa mora ostati kot živ in oster opomin.

Ilirski sorodna miselnost se je še nekajkrat javljala v stoletju slovenske zavestne rasti in dobivala od prvotnega zgolj kulturnega pomena tudi svojo gospodarsko in politično koncepcijo. Posebno vidno je bilo to v začetku 80-ih let preteklega stoletja. Slovenska rast je šla organično mimo nje.

Zanimivo je, kaj sodi o razmerju Slovencev do ilirizma moderni hrvatski literarni zgodovinar, ki z neprikritimi simpatijami raziskuje in obravnava Gajev pokret:

»Još vjeruje i u pristupanje Slovenaca toj »horvatskoj« zajednici, ali uzalud; ta se težnja čitavo stoljeće iza toga neprestano razbijala o upornom separatizmu Slovenaca.«

Ker zveni stavek nekoliko trdo, pristavlja pod črto:

»Ova konstatacija nema namjere da bude kritika. Slovenci su ustrajnim radom na dizanju nacionalne kulture, a na osnovi slovenačkog je-

zika, uspjeli da se uspješno odvajaju teškim navelama trajnih nastojanja germanizacije; oni su čak uspjeli, da pobude poštovanje i svojih najljućih protivnika, pa da i do dana današnjega osiguraju impozantan kulturni razvoj, visoku nacionalnu svijest i dostojan položaj slovenskomu narodu.« (Ježić, Ilirska antologija, 52).

ŠTUDENTOVSKO SOCIALNO SKRBTSTVO NA ČESKOSLOVANSKEM.

Za češkoslovaške akademike, ki jih je krog 30.000, skrbe številne socialne ustanove; pomembne so zlasti:

1. Podpore državnega budžeta iz postavke »dijaško socialno skrbstvo«. Postavka znaša čez 10 milijonov Kč; na akademike odpadejo

podpore akademskim podpornim organizacijam 2.160.000 Kč;

štipendije 3.410.000 Kč;

posojila 400.000 Kč.

2. Študentski domovi, kjer stanuje skupno 1540 akademikov; največji je »Masarykova koleja« v Pragi za 860 akademikov. Mesečna prehraba stane 250—500 Kč. Tudi Čehi poznajo domove, ki so institucije posameznih strank.

3. Študentske menze, kjer se prehranjuje 50% vseh akademikov! Poleg menz po domovih, kjer je po par sto študentov, sta v Pragi dve za naše pojme ogromni menzi — Akademický dum z 2500 obedov na dan in 32 milijoni Kč letnega prometa ter Studenský dum, ki ima 2900 članov (73 odstotkov jih je inozemcev 26 narodnosti) in 25 milijonov Kč prometa.

4. Štipendije in posojila. Država izroča štipendije v podeljevanje dijaškim društvom s pomočjo posebnega sveta, sestavljenega iz zastopnikov ministrstva, univerzitetnega senata in dijaštva. Poleg državnih štipendij v višini 3,5 milijonov Kč obstoji dolga vrsta privatnih. Podpore ustanov, ki so ohranjene iz srednjega veka, znašajo 250.000 Kč, največje podporno društvo »Jan Hus« daje letno podpore v višini 350.000 Kč.

5. Zdravstvena zaščita, ki jo vrše higiensko-socialni zavodi v posameznih univerzitetnih mestih. Deloma krijejo stroške z državno podporo, deloma s članskimi prispevki; članstvo akademikov je le fakultativno. Skoro 20% čeških študentov je tuberkuloznih; zanje organizirajo poleti posebne počitniške kolonije.

Dalje so češkemu študentu na razpolago še te le ugodnosti: študentske knjižarne, 10—15% popust po raznih knjigarnah, trikrat na leto brezplačne železniške karte za revne akademike, študentska oblačilnica, 75% popust na tramvajih, 30—80% popust v gledališčih.

Slovenskemu akademiku se zde gornji podatki pesem...

(Po poročilu češkoslovaške študentske zveze.)

NOVOSTI DRŽAVNE BIBLIOTEKE V LJUBLJANI.

(Z zvezdico * označene knjige so natisnjene v cirilici.)

- Andrejka R.: Napake v slovenskem izrazoslovju. V Ljubljani, 1931. II 48.804
- Aufsätze, Philosophische. Hg. v. der Philos. Ges. zu Berlin. Berlin, 1904. 47.548
- Jahrbuch für Volksliedforschung ... hg. v. J. Meier. Berlin, 1928. II 48.816
- Język polski i jego historia z uwzględnieniem innych języków na ziemiach polskich. Warszawa, 1915. II 48.786/2, 3
- Lhotka Fr.: Dirigiranje. Zagreb, 1931. 49.484
- Luick K.: Über einige Zukunftsaufgaben der englischen Sprachwissenschaft. Heidelberg, 1930. II 45.141—18
- Naumann H.: Die Götter Germaniens. Halle, 1930. 42.270—8
- Olschki L.: Der geometrische Geist in Literatur und Kunst. Halle, 1930. 42.270—8
- Riegl A.: Die Entstehung der Barockkunst in Rom. Wien, 1908. II 48.841
- Rintelen Fr. J.: Der Versuch einer Überwindung des Historismus bei Froelisch. Halle, 1930. 42.270—8
- Rothfels H.: Ideengeschichte und Parteigeschichte. Halle, 1930. 42.270—8
- Topalović Z.: Za balkanski sporazum. Zagreb, 1931. II 48.831
- Vossler K.: Die Bedeutung der spanischen Kultur für Europa. Halle, 1930. 42.270—8

SOCIJALNA STRUKTURA SLUŠALJEV NAŠE UNIVERZE.

(Gradivo iz arhiva Akademske akcije.)

Naš statistični material nam pripoveduje neposredno sicer samo o slušateljih, ki so vpisani na univerzi. Vendar nas je kriterij socialne izvornosti, ki nam je služil pri dosednji analizi za osnovo in razporeditev slušateljev v posamezne skupine, povedel po svoji naravi izven okvira univerze. Slovensko ljudstvo v svoji socialni diferenciaciji nam je bilo dejansko izhodišče in vprašanje postavljeno tako: v kakšnem odnosu so posamezne plasti našega ljudstva do univerze, v koliko ono participira na delu in sadovih, ki jih univerza nudi. In če smo ugotovili, da pripada od vseh slušateljev, ki studirajo na univerzi, tri četrtine uradniškemu in komaj ena četrtnina delavskemu in kmetskemu sloju, je bil povdarek predvsem na drugi ugotovitvi in na spoznanju, ki izvira iz nje, da pa je ob gornjem razmerju naše ljudstvo po tričetrtini delavsko in kmetsko in da je tedaj možnost, doseči najvišjo izobrazbo, prav v obratnem razmerju s številčno pa tudi socialno ekonomsko pomembnostjo sloja, kateremu pripadaš. Kriterij socialne izvornosti nam ni toliko govoril o študentih, ki so dejansko vpisani na naši univerzi, ampak je usmerjal našo pozornost predvsem na one mlade ljudi, ki bi hoteli studirati in imajo tudi pravico na to, pa jim razmere tega ne dopuščajo. Ko prehajamo sedaj na osvetlitev socialnega položaja naših slušateljev iz drugega vidika, ki bo skušal zajeti gnotne razmere, v katerih živijo in kasneje zdravstvene itd., se moramo omenjene selekcije, ki jo izvršuje socialna pripadnost vedno zavedati kot nekega izvršenega dejstva, s katerim je materialna, nadarjenostna in intelektualna dispozicija slušateljev načeloma že določena in odločena in je dopuščena diskusija, če smemo tako reči, le v okviru obstoječega stanja. Na to se nam je zdelo potrebno opozoriti predvsem one, ki bi se jim morda gnotne razmere naših študentov niti ne zdele tako slabe ali ki se čudijo šibkemu znanstvenemu naraščanju in so jim morda še kak drugi pojavi iz univerzitetnega in študentskega življenja uganka.

V kakšnih gnotnih razmerah živi naš študent? Omejiti se hočemo le na sliko, ki nam jo v tem pogledu nudi naš statistični material. Najenostavnejše bi bilo, ako bi se ozirali na imovinske razmere starišev. Vendar so odgovori na tozadevno vprašanje deloma pomanjkljivi, deloma pa nezanesljivi, tako da si z njim ne moremo dosti pomagati. Zato smo izbrali raje drug kriterij, ki nam bo verneje razkril sliko v materialnih priklakah, s katerimi se bori naš študent. Na dve veliki skupini smo razdelili vse slušatelje: na one, ki jih vzdržujejo izključno stariši (prva kolona v spodnji razpredelnici), pa na vse ostale, najsi se vzdržujejo popolnoma sami ali pa so navezani na delno pomoč starišev ali na kake druge podpore (druga kolona).

Iz druge skupine pa smo vse one, ki prejema-jo kakršnekoli podpore (Oražmov dom, karitativne ustanove, banovinske podpore) še posebej odvojili (število teh izhaja iz tretje kolone). Pod tem vidikom sestavljena razpredelnica nam po-kaže sledečo sliko:

a) po fakultetah

	vzdržujejo stariši	ostali	od slednjih dobivajo podpore
juridčna	297	159	38
filozofska	196	114	34
tehnična	168	48	24
teološka	32	48	44
medicinska	67	19	15
vsa univerza	760	388	155
v %	66	34	14

b) po socialni pripadnosti:

	vzdržujejo stariši	ostali	od slednjih dobivajo podpore
kmetski	56	132	62
delavski	7	19	9
drž. uradniki	481	152	50
zas. uradniki	216	85	34
skupaj	760	388	155

Grupacija, kot smo jo zgoraj izvedli nam sicer le neposredno, a po našem mnenju zelo dobro karakterizira materialno stran študentskega življenja, čeprav seveda ne zajame vseh dejstev in v tem ali onem konkretnem primeru morda niti ne odgovarja dejanskemu položaju. Vendar moramo na splošno trditi, ne da bi zagrešili večje netočnosti, da potekajo študijska leta

za vsako roko primerno pero pri preloq **LJUBLJANA telefon 3456**

vsem onim, ki jih podpirajo izključno stariši, v materialnem pogledu bistveno ugodnejše od ostalih. Nepoznana jim je skrb za vsakdanji kruh, ki tako zelo teži one študente, ki se izčrpavajo v iskanju instrukcij ali kakega drugega zasluga, tuj jim je občutek one odvisnosti in inferiornosti, ki ju povzroča prejemanje podpor, pa če so tudi danes še tako iskrene in brez zadržka. Svoji stroki se morejo popolnoma in neovirano posvetiti.

Gornji tabeli nam kažeta, da število onih študentov, ki so z doma z vsem preskrbljeni, dosti močno prevladuje nad onimi, ki morajo skrbeti sami zase. Vzrok je seveda v tem, ker je večina slušateljev iz meščanskih družin. Da delavski in kmetski slušatelji niso v tako ugodnem položaju, kaže prav nazorno tabela b). Posebnost v socialni strukturi slušateljev teološke fakultete, na katero smo že v prejšnjem sestavku opozorili, prihaja tudi pri sedanjih razporeditvi do izraza in se ne kaže le v tem, da v nasprotju z ostalimi fakultetami prevladujejo oni teologi, ki jih stariši ne vzdržujejo, in so torej navezani na podpore, ampak tudi v tem, da od njih podporo skoro vsi tudi prejema (od 48: 44).

Razlike, ki obstoje v gnotnem položaju med slušatelji in slušateljicami pa nam kažeta spodnji razpredelnici (m = moški; ž = ženske):

a) po fakultetah:

	vzdržujejo stariši		ostali		od teh nimajo podpore	
	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.
filozofska	71	125	86	28	22	12
juridčna	262	5	152	7	38	0
tehnična	157	11	48	0	24	0
medicinska	41	26	16	3	13	2
skupaj	531	197	302	38	97	14

b) po socialni pripadnosti:

	vzdržujejo stariši		ostali		od teh nimajo podpore	
	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.
kmetski	34	6	99	6	34	4
delavski	4	0	19	0	9	0
drž. uradniki	331	145	112	26	30	7
zas. uradniki	162	46	72	6	24	3
skupaj	531	197	302	38	97	14

Mi vidimo, da je gnotni položaj deklet, ki studirajo na naši univerzi, v primeri z njihovimi tovariši ugodnejši. Med slušatelji je namreč 74% takih, ki jih vzdržujejo izključno stariši, dočim med slušateljicami 84%.

DEJSTVA IZ BORBE ZA SLOVENSKO UNIVERZO, KI JIH MORA POZNATI VSAK AKADEMIK.

(Podatki zajeti iz razprave Janka Polca, Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo. Universitas Alexandrina Labacensis, Ljubljana 1929.)

Pri pregledu borb za slovensko univerzo smo obstali v letu 1901, ko so zahtevali Italijani v Trstu italijansko univerzo.

Protestu ljubljanskega občinskega sveta, kateremu je predsedoval župan Ivan Hribar, se je pridružila v valu ogorčenja vsa slovanska javnost.

Zopet deputacije, zopet vrsta manifestacijskih shodov:

11. nov. 1901 veliki vsedijaški shod v Pragi s 3000 udeleženci, na katerem so se češkim stu-

dentom pridružili tudi zastopniki praških univerzitetnih oblasti;

13. nov. 1901 manifestacija dunajskih študentov s 1200 udeleženci pod predsedstvom med. Mavricija Rusa in z referati fil. Ivana Prijatelja, Hrvata med. Mimice in Srba med. Konjevića, jur. Ivana Dimnika in fil. Nika Zupanića. Govorili so tudi nekateri češki in slovenski poslanci;

16. nov. 1901 velika manifestacija zagrebških študentov v veliki univerzitetni dvorani v Zagrebu ob navzočnosti rektorja Vrbinića. Referenti jur. Stanko Švrljuga, Fattori, Bolgar Čurčijev in Srb Smičiklas.

17. nov. shod slov. krščansko-socialne zveze, govorniki posl. Fran Povše, posl. Jože Gostinčar in Ivan Štefe.

1. dec. 1901 shod ljubljanskega meščanstva, ki ga je sklical dr. Vinko Gregorič. Univerzitetni zgodovinar naglašja, da to ni bil le največji shod, ki se je vršil za slovensko univerzo, ampak sploh največji shod, ki se je kdaj vršil v Ljubljani. Mestni dom je bil dosti premajhen, da so stale množice še po Krekovem in Vodnikovem trgu. Govorili so slovenski javni delavci.

Istega dne se je vršil shod za slovensko univerzo tudi v kraljevih Vinogradih v Pragi, kjer je govoril češki poslanec Herold in slovenski gostje posl. Gabršček, Ploj, Žitnik in Ferri.

Izredno delavna je bila peščica akademikov graške univerze, ki je organizirala 242 občin na Kranjskem, 20 na Koroškem, 170 na Štajerskem in 56 na Primorskem in v Dalmaciji, skupno 477 in še 93 društev in korporacij na Kranjskem, 56 na Štajerskem, 33 na Koroškem in 7 na Primorskem in v Dalmaciji, skupno 191, da so zahtevale od vlade, da ustanovi slovensko univerzo. Poleg tega je bila objavljena cela vrsta člankov, dopisov in črtic v časopisju, in to ne samo v slovenskem, ampak tudi pri drugih slovanskih narodih. Med drugimi je napisal tudi Stj. Radić v »Slov. Prehledu« članek za slovensko univerzo.

(Dalje prihodnjič.)

VOJNA — ZDRAVNIKI, MEDICINCI.

Na zadnjem občnem zboru društva medicincev je bila med samostojnimi predlogi prečitana tudi resolucija francoskih zdravnikov proti vojni. Resolucijo je občni zbor z odobravanjem sprejel. Radi svoje jasnosti in konkretnega gledanja za služi zanimanje in odziv akademikov vseh fakultet. Glasi se:

Zdravnikom.

Zdravniki vseh evropskih držav, zastopani na kongresu proti vojni, pozivajo spričo vsak dan naraščajoče nevarnosti nove vojne zdravnike, naj ne dovolijo, da bi napredek znanosti in tehnike služil novemu sistematičnemu klanju.

10 milijonov najkrepkejših mož je bilo ubitih, 17 milijonov je bilo ranjenih. Narasla je množina bolezni in smrti, izvirajočih iz bede, lakote in epidemij. V Prusiji je znašala umrljivost (od 10.000 ljudi) l. 1913: 13.7 ljudi, l. 1918 pa 23 ljudi, v Berlinu se je povečala umrljivost od 16.7 na 30, na Angleškem od 13.5 na 17.6, v Italiji od 14.9 na 20.9, na Nizozemskem od 14.2 na 21.2. Povečalo se je število spolnih bolezni, ravnotako bolezni, katerikoli vzrok je preslaba prehrana. Nekateri bolezni so postale epidemične in zahtevale neskončno žrtev. Tifus in črne koze so se pojavile v deželah, od koder so bile že davno izginile.

Vpliv vojne na žene in otroke je bil posebno katastrofalen. Radi tovarniškega dela, posebno v vojni industriji, je bilo zdravje slabo hranjenih in slabokrvnih žen še bolj zrahljano. Otroci delavskega stanu, rojeni med vojno, so tako trpeli, da se sledovi še danes lahko vidijo. Prebivalstvo Nemčije in Avstrije je dobivalo le polovico hrane, ki je potrebna za zdravje. Izguba najboljšega življa je zmanjšala kakovost potomstva. Radi uporabe plinov in drugih uničevalnih sredstev, ki se silno izpopolnjujejo, bo nova vojna še strašnejša.

Vse države, zainteresirane v vojni, in posebno vojne industrije, si prizadevajo dobiti zdrav-

nike na svojo stran. Med svetovno vojno je imel zdravnik ponižujočo vlogo, da izkoristi zadnjega moža in zabriše posledice lakote in epidemij, danes mora s svojo diagnozo krčiti že tako siromasne pokojnine žrtvam vojne in dela.

Intenzivna agitacija v vseh deželah, ki ima namen ščititi prebivalstvo proti zračnim in plinskim napadom, kaže na pretečo nevarnost vojne. Zlasti zdravniki naj bi organizirali to obrambo.

Zdravniki, uporabimo vse svoje moči, da se izognemo novemu svetovnemu klanju, prizadevajmo si, da izvršimo sledeči program:

1. Poučimo prebivalstvo o grozotah vojne, kjer bi se uporabljali plini, uničevalci vsega živega.
2. Pokažimo nemožnost uspešne zaščite pred plini.

Edina obramba je borba proti vojni.

3. Pokažimo katastrofalne posledice vojne in povojne krize na ljudskem zdravju.

4. Ustanovimo svetovno združenje zdravnikov, ki bo zbiralo in sistematično izkoristilo vse zanimive podatke o zdravstvenem stanju v različnih državah in ki nam bo dalo smernice za našo borbo proti vojni.

PO UNIVERZI.

PEDAGOŠKI KLUB

je imel od 28. marca do 13. aprila 5 sestankov s tremi referati, enim predavanjem in eno ekskurzijo.

28. marca je referiral tov. Kladnikova o Sokolstvu in njegovem vzgojnem delu. Referat se je bavil s temo le do poddržavljenja Sokola in je nekatera vprašanja premalo osvetlil, da je klub po živahni debati sklenil, da posveti Sokolstvu še en referat, ki naj odgovori na vsa odprta vprašanja.

11. aprila se je torej vršil zopet referat o Sokolstvu kot vzgojnem sistemu. Referent, tov. Peršič, je poskusil odgovorjati na tale vprašanja: 1. Kako se je razvilo in usidralo Sokolstvo pri posameznih slovanskih narodih? — 2. Kako se je usidralo Sokolstvo pri nas v primeri s Češko? — 3. Vzroki, zakaj se Sokolstvo pri nas ni tako usidralo kot pri Čehih? — 4. Vprašanje upravičenosti sokolskega vzgojnega sistema danes in v bodoče. — 5. — 6. Vprašanje moralne vzgoje potom telesne vzgoje v Sokolu. — 7. Nacionalna demokratska, napredna vzgoja pri Sokolu. — 8. Praktično izvajanje sokolskega idejnega programa. — 9. Reorganizacija jugosl. sokolstva l. 1929 in posledice. — Referent je govoril o vseh vprašanjih zelo pozitivno. Po referatu ga je izpopolnil

še nek tovariš jurist. Čeprav trajajo četrtkovi sestanki kluba le eno uro in je za referate predvidenih maksimalno dvajset minut, sta ta dva referata izpolnila skoraj celo uro, tako da ni bilo časa za debato. V nezadovoljstvu, ki je nastalo radi tega, je nek tovariš grajal ta način in izrazil tudi kritiko tega, da je tovariš z juridične fakultete svoj govor vse preveč jasno pobarval s svojim svetovnim nazorom in političnim prepričanjem — ni pa odgovarjal na tista vprašanja, ki so za pedagoge važna: na vprašanja vzgojnosti. Izjavil je, da bi z isto pravico pristali drugih svetovnih nazorov storili enako. Toda ker je pedagoški klub strokovni klub, to ni umestno. Verjetno je, da se primer ne bo ponovil.

4. aprila je imel klub sestanek, ki je obravnaval vprašanja klubovega dela. Ustanovil se je poseben odsek, ki bo pripravljala javno prireditve, znanstveno-literarni večer »Cankar o otroku« (Mišljena je cela serija takih prireditev: v zimskem semestru bi priredili Milčinskega večer v istem smislu). Osnovalec se je tudi statistični krožek, katerega naloga je zbirati statistični pedagoški in psihološki material v znanstvene svrhe.

Istega dne je referiral tov. Kociper o temi »Vpliv telesnega ustroja (postave) na duševne lastnosti človeka«. Tov. je referiral po Kretschmerju (Körperbau und Charakter) in izvajanja izpopolnil s svojimi opazovanji. Izredno zanimivemu referentu je sledila živahna debata med zastopniki različnih psiholoških struj.

5. aprila je klub hospitiral v ljublj. gluho-nemici. Udeležencev je bilo 25, ki so bili z dveurno hospitacijo izredno zadovoljni. Zahvala za uspeh gre ravnatelju in učiteljem zavoda.

13. aprila je v klubu predaval g. dr. Karol Ozvald o temi »Kulturni problem dela« in ne »kulturni pomen dela«, (kakor je bilo pomotoma objavljeno). Razvil nam je vso problematiko in nakazal nje rešitev. Debata po predavanju je bila sicer zelo obširna a nesistematična, do zaključkov ni prišla, ker je rešitev teh vprašanj koncem koncev odvisna od svetovnega nazora in političnega prepričanja poedincev. Koristni prireditvi je prisostvovalo le 25 ljudi — pač zaradi počitnic.

NOVI ODBORI:

Na XXXI. redni semestralni skupščini Društva slušateljev filozofske fakultete v Ljubljani, dne 6. aprila 1935 je bil izvoljen za predsednika tov. Poberaj Ante, cand. phil. Ostali odbor za letni semester 1935 se je konstituiral takole: podpredsednik: Muser Erna, slavistka, tajnik: Sušnik Pavle, klasični filolog, blagajnik: Maček Jože, historik, zapisnikar: Brenk France, pedagog, arhivar: Hočevar Marjan, naravoslovec, odbornik

ki brez mandatov: Guštin Ida, geografa, Hronek Ivan, germanist, Krušič Franjo, romanist.

Na rednem običnem zboru Akademskega kluba montanistov je bil izvoljen dne 4. aprila t. l. sledeči odbor: Predsednik Ranzinger Hubert, podpredsednik: Hohnjec Milek, tajnik I.: Duhovnik Jožef, tajnik II.: Požun Alojzij, blagajnik: Tancig Branko, gospodar: Berce Leopold; knjižničar: Cerovac Matija, arhivar: Šentjurec Slavo, referent za fer. prakse: Gostiša Boris.

SVOJE NAROČNIKE

prosimo, da poravnajo naročnino. Niti ne zavedajo se, koliko težav nam delajo z nerednim plačevanjem!

Priporoča se

najmoderneje urejena lekarna

DR. G. PICCOLI

Ljubljana (nasproti nebotičnika).

Oddajajo se zdravila na recepte za vse bolniške blagajne.

Nogavice-rokavice

zimsko triko-perlo, srajce, kravate, žepni robci, modni in športni predmeti, itd.,

najugodnejše

pri trdkih

Josip Petelinc, Ljubljana

za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Akademiki 10% popust!

Knjigarna

KLEINMAYR & BAMBERG

LJUBLJANA, Miklošičeva cesta št. 16

nudi Vam največjo zalogo tu in inozemskih knjig vseh znanstvenih panog, daje nasvete v literarnih vprašanjih in ima vedno najnovejše sezname svetovne literature na razpolago. Oglejte si v trgovini brezobvezno obširno zalogo znanstvenih novosti. — Proti izvestni garanciji se dobivajo knjige tudi na odplačevanje.

POVEČANJE PRIHRANKOV VAM OMOGOČIMO KLJUB TEŽKIM ČASOM

Ničesar drugega Vam ni treba napraviti kot, da od svoje plače, oziroma dohodkov odločite, četudi najmanjši, a zato stalni znesek za svojo bodočnost.

Samo načrtno varčevanje Vam pri sedanjih pičlih dohodkih zagotovi, da dosežete svoj načrt, cilj, za katerega je potreben denar za izlet, tečaj, šolanje, zidavo, gospodarsko osamosvojitve, preskrbo za starost, bolezen ter doto itd.

Ta denar **se Vam obrestuje** po izredno ugodni obrestni meri ter samo ob sebi umevno tudi **redno izplačuje**.

Na ta način spravite svoj prihranek varno, plodonosno, vsak čas razpoložljivo. Blagovolite se obrniti le pismeno ali osebno na

HRANILNICO DRAVSKE BANOVINE

LJUBLJANA

CELJE

MARIBOR

Urejuje uredniški odbor. Za uredništvo odgovarja Evgenij Ravnihar. — Izhaja vsak teden. — Naročnina: akademiki 4 Din, vsi drugi 5 Din mesečno. — Ček. račun: Ljubljana, št. 16.465. — Izdaja konzorcij, predstavnik Viktor Turnšek. — Uredništvo in uprava: Ljubljana, Univerza kralja Aleksandra I. — Tiska tiskarna »Slovenija«, predstavnik A. Kolman. Vsi v Ljubljani.

USTANOVLJENO LETA 1886

VELETRGOVINA

A. ŠARABON

LJUBLJANA

TELEFON 26-66

Uvoz kolonialne robe. Veletrgovina z deželni-mi pridelki. Veleprazarna za kavo. — Mlini za dišave. — Glavna zaloga rudninskih vod.